

# Fredrikke

Organ for FoU-publikasjoner - Høgskolen i Nesna

## Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten

Rapport fra seminar i Hattfjelldal 26. og 27. januar 2011

Snorre Magnus Sivertsen (red.)

Pris kr. 80,-  
ISBN 978-82-7569-198-7  
ISSN 1501-6889

2011, nr. 2



HØGSKOLEN I NESNA

## Om Fredrikke Tønder Olsen (1856-1931)

Fredrikke Tønder Olsen ble født på handelsstedet Kopardal, beliggende i nåværende Dønna kommune. Det berettes at Fredrikke tidlig viste sin begavelse gjennom stor interesse for tegning, malerkunst og litteratur. Hva angår det siste leste hun allerede som ung jente "Amtmannens døtre".

Kildene forteller at Fredrikke levde et fascinerende og spennende liv til tross for sine handikap som svaksynt og tunghørt. Hun måtte avbryte sin karriere som gravørlærling fordi synet sviktet. Fredrikke hadde som motto: "Er du halt, er du lam, har du vilje kjem du fram." Fredrikke Tønder Olsen skaffet seg agentur som forsikringsagent, og var faktisk den første nordiske, kvinnelige forsikringsagent. Fredrikke ble kjent som en dyktig agent som gjorde et utmerket arbeid, men etter 7 år måtte hun slutte siden synet sviktet helt.

Fredrikke oppdaget fort behovet for visergutter, og startet Norges første viserguttbyrå. Hun var kjent som en dyktig og framtidsrettet bedriftsleder, der hun viste stor omsorg for sine ansatte. Blant annet innførte hun som den første bedrift i Norge vinterferie for sine ansatte.

Samtidig var hun ei aktiv kvinnesakskvinne. Hun stilte gratis leseværelse for kvinner, inspirerte dem til utdanning og hjalp dem med litteratur. Blant hennes andre meritter i kvinnesaken kan nevnes at hun opprettet et legat på kr. 30 000,- for kvinner; var æresmedlem i kvinnesaksforeningen i mange år; var med på å starte kvinnesaksbladet "Norges kvinder" som hun senere regelmessig støttet økonomisk.

Etter sin død ble hun hedret av Norges fremste kvinnesakskvinner. Blant annet er det reist en bauta over henne på Vår Frelses Gravlund i Oslo. Fredrikke Tønder Olsen regnes som ei særpreget og aktiv kvinne, viljesterk, målbevisst, opptatt av rettferdighet og likhet mellom kjønnene.

Svein Laumann

## **Program**

### **Ondag 26.01.2011**

Kl 1200 Lunch

Kl 1300 – Velkommen ved daglig leder Sijti Jarngje Maja Dunfjeld / Ordfører i Hattfjelldal Asgeir Almås

Kl 1310- Historiker (Fylkesmann i Vestfold og tidligere byrådsleder i Oslo) Erling Lae – Historikk, bakgrunnen for reinbeitekonvensjonene.

Kl 1340 – Tom Lifjell – medlem i den norske forhandlingsdelegasjonen – forhandlingsforløpet om Reinbeitekonvensjonen.

Kl 1410 – Lars Nordberg – avgått forhandlingsleder for den svenske stats delegasjon og forfatter av boken ”Begrav mitt hjerte ved Udtjajaure”

Kl 1440- Arne Haugen - Stortingsrepresentant – den politiske behandling.

Kl 1500 - Kaffepause

Kl 1515 – Geir Johnsen – behandlingen i Sametinget i Norge.

Kl 1545 – Anders Kråik – behandlingen i Sametinget i Sverige.

Kl 1600 – SSR – Forbundsjurist Bjørn Linder

Kl 1615 – NRL – legger fram sitt syn Kristina J. Eira - NRL-leder

Kl 1630 – Tor Enok Larsen Byrkije, reinbeitedistrikt

Kl 1645 – Inger-Ann Omma Vapstern sameby

Kl.1715 – Debatt/ avslutning

Kl 2000 - Middag

### **Torsdag 27.01.2011**

Kl 0830 – Eirik Nordberg - ” Saemieh saepmesne / Det samiske rummet”.

Kl 0915 - Sigbjørn Dunfjeld - Samisk bruk av Børgefjell, kulturminner.

Kl 1000 - Leif Elsvaten - Sørsamisk agrokultur/fasboendes samers historie.

Kl 1045 - Anne Severinsen - Sørsamiske fiskerettigheter i helgelandsregionen.

Kl 1130 - Sigrid Stångberg - Eu- Prosjekt ”Saemesth dle” giele biesie/språkreir for skolebarn.

Kl 1215 - Maja Lisa Kappfjell - Thomas Omma. Divvun - stavekontroll – ordbok/digibaakoeh.

Spørsmål, debatt og oppsummering.

Kl 1400 lunch.

## **FRA KARLSTADKONVENSJONEN I 1905 TIL REINBEITEKONVENSJONEN AV 1919.**

### **Norsk sosialdarwinisme mot romantisk humanisme.**

Av Erling Lae

Kjære forsamling. Takk for at jeg ble invitert hit til Hattfjelldal. Dette er første gang jeg har fått anledning til å møte det sørsamiske miljøet. Men sørsamene var jo berørt av den konflikten mellom Norges og Sverige jeg skal snakke om. Foredraget mitt bnhytter på et forskningsarbeid jeg gjorde i tilknytning til min hovedfagsoppgave som forelå i 1977. og det er først og fremst hendelsene i tidsrommet fra 1905 og frem til reinbeitekonvensjonen av 1919 jeg her tar for meg.

Reinbeitesaken var blitt en del av booppgjøret i skilsmissen mellom Norge og Sverige, og nasjonale og svenskfiendtlige holdninger ble vevd inn i konflikten og bidro til å forsterke argumentasjonen på begge sider. Striden mellom norske jordbrukere og svenske flyttsamer var i 1905 blitt løftet opp til et nasjonalt spørsmål, og klimaet var så kjølig at reinbeitesaken senere gikk til internasjonal voldgift.

Dette var i en tid da en nasjonalistisk bølge hadde feid over Europa og dels virket som kitt mellom folkegrupper på tvers av tidligere grenser og dels som dynamitt innenfor gamle statsdannelser. Men nasjonalstaten har aldri vært noen god oppfinnelse for de nasjonale minoritetene innenfor nasjonalstaten og enda mindre for minoriteter som lever på tvers av de nasjonale grensene. Mange folkegrupper kan berette om dette, enten de heter transilvanske ungarere, baskere, sudettyskere, kareler, albanere eller samer, for å nevne et tilfeldig utvalg.

Men la meg ta en kort historisk gjennomgang av reinbeitesaken fram til min periode. Lappekodisillen av 1751 samene rett til å ferdes på tvers av den nye grensen mellom Danmark (Norge) og Sverige (Finland), slik de alltid hadde gjort. I tillegg står det i lappekodisillen at samene skal tas vel i mot og hjelpes til rette.

I 1809 kom Finland under den russke tsaren, og Russland som ikke var bundet av lappekodisillen, stengte grensen mellom Norge og Finland i 1852. Mange i Norge mente da at lappekodisillen var blitt til en ensidig byrde for Norge og ikke kunne gjelde lenger. Forholdet mellom Sverige og Norge ble regulert i felleslappeloven av 1883 som flere ganger ble

forlenget, og i 1904 hadde en norsk kommisjon konkludert med at Norge hadde rett til å si opp lappekedisillen og stenge grensen for svensk rein.

### **Karlstadkonvensjonen**

Da unionen mellom Sveige og Norge gikk i oppløsning i 1905, ble det om å gjøre for Sverige å sikre de svenske samenes rettigheter i forhandlingene om unionsoppløsningen i Karlstad, slik at de svenske samene beholdt beiterettighetene i Norge. Dette var både det viktigste og det vanskeligste punktet i forhandlingene. Karlstadkonvensjonen løste reinbeitesaken for en 12-årsperiode. Dette var i alle fall meningen, men forhandlerne hadde ikke vært helt sikre på dette, og Karlstadkonvensjonen åpnet for å løse eventuelle stridsspørsmål ved voldgift. Ett av konflikttemaene hadde vært tidspunktet for å passere grensen til Norge om våren. Sverige hadde stått hardt på at samene fra Jukkasjärvi og Karesuando i Norrbotten og Wilhelmina, Sorsele og Tärna i Västerbotten skulle kunne passere grensen fra 1. mai på vei til sommerbeitene, men hadde under tvil akseptert at grensen skulle være stengt fram til 15. juni. Den nye tidsfristen skulle tre i kraft i 1908.

### **Sverige krever revisjon**

Det gikk ikke mer enn et år før Sverige i november 1906 ba om forhandlinger for å revidere Karlstadkonvensjonen, slik at flyttetiden likevel kunne være 1. mai "av humanitære grunner". Regjeringene satte raskt ned en komité som skulle foreta omfattende undersøkelser omkring behovet, men Sverige gjorde det klinkende klart at Norge måtte gå med på å utsette innføringen av de nye flyttetidene hvis det skulle være snakk om en forhandlingsløsning..

I Sverige var det en vanlig oppfatning at det var en livsbetingelse for flyttsamene å flytte over grensen før 15. juni. Den svenske regjeringen visste samtidig at den eneste muligheten for å få Norge til å utsette iverksettelsen Karlstadkonvensjonens flyttetidspunkt, var å velge forhandlingslinjen istedenfor å gå til voldgiftsdomstolen, slik Karlstadkonvensjonen åpnet for. De to regjeringene fremmet likelydende proposisjoner for Riksdagen og Stortinget, og disse gikk ut på å godkjenne programmet for undersøkelser på svensk og norsk side. Sverige skulle ikke ha rett til å bringe saken inn for voldgift før 1/1 1909. Til gjengjeld skulle Norge suspendere Karlstadkonvensjonens flyttetidspunkt ut 1911.

### **Motstand fra venstre fløy**

I Sverige var ikke dette kontroversielt. Det var det heller ingen grunn til. Men i Norge ble det uro, for som Norges Intelligenssedler skrev: ”Hva skal vort folk i det hele taget komme til at sige hvis de vilkaar vi opnaaede i Karlstad yderligere forverres?”

Konstitusjonskomiteens behandling i Stortinget dro ut i 4 måneder. Omsider forelå komitéinnstillingen. Flertallet i komiteen gikk her mot regjeringen som så ut til å gå på et nederlag i en sak som gjaldt noe så følsomt som forholdet til Sverige. Resultatet ville bli en voldgiftssak om et av vilkårene for unionsoppløsningen.

Deretter gikk det enda tre måneder før Stortinget maktet å behandle saken i en opphetet debatt sommeren 1907. I mellomtiden var Venstres gruppe blitt skikkelig bearbeidet. Resultatet ble at flertallsinnstillingen bare fikk støtte av et mindretall på 21 representanter. Av disse tilhørte 13 Stortingets venstregruppe, og 8 tilhørte Arbeiderpartiet.

I grove trekk tilsvarende dette den radikale opposisjonen mot Karlstadforliket halvannet år tidligere. Men det kom tydelig fram i debatten at mange av Venstres representanter stemte for proposisjonen selv om de var uenige med regjeringen. Venstre var delt i tre fraksjoner: En som støttet regjeringen, en som var misfornøyd med regjeringens ettergivenhet for svenskene, men likevel satte lojaliteten til samlingsregjeringen høyest, og til sist den nasjonalradikale fløyen.

Men også Arbeiderpartiet var splittet. Isak Saba fra Finnmark, som selv var same, støttet regjeringen sammen med representanten Lind Johansen fra Troms, og det falt harde ord fra Arbeiderpartiets flertall mot den ettergivne Lind Johansen som svek sine egne velgere.

Stortingsdebatten ble holdt for lukkede dører og hemmeligholdt de neste 70 år.

### **Forhandlinger og svensk overrumpling**

Etter dette ble det nedsatt en reinbeitzkommisjon med Karlstadforhandleren, tidligere statsråd, nå ambassadør i Stockholm, Benjamin Vogt, og riksadvokat Peder Kjerschow fra norsk side. Fra Sverige deltok landshövding Bergström og landshövding grev Hamilton, som senere ble erstattet med landshövding Hammarskjöld.

Stortinget fulgte opp i 1908 og forlenget felleslappeloven. Dette skjedde uten debatt bortsett fra at representanten Foshaug (A) fra Troms protesterte mot at de to sakkyndige i underkomiteen som skulle vurdere reinbeitene, var samer. Det burde vært to gårdbrukere, mente han.

Men så smalt det. Helt overraskende for nordmennene, brøt den svenske regjeringen forhandlingene i januar 1909 og besluttet å bringe saken inn for voldgift. Begrunnelsen var at undersøkelsene hadde vært resultatløse, og at de norske samene manglet kunnskap om

reindrift. Men den egentlige grunnen var nok å sikre voldgiftsretten så god tid som mulig før 15-juniterminen kunne innføres i 1911.

### **Gjensidige beskyldninger**

De offisielle norske reaksjonene var krasse. De svenske anklagene ble skarpt tilbakevist av utenriksminister Christophersen, men notevekslingen viser at det er riktig at kartleggingen av reinbeitene gikk trådt. Der de svenske komitémedlemmene så en steinørken, der så de norske både mose og gress. På den svenske anklagen om at nordmennene ikke hadde plukket ut flyttsamer, svarte nordmennene at dette var fordi de fastboende hadde lært mer rasjonell utnyttelse av beitene enn ”nomaden som (...) vandre viden om”, dessuten skulle flyttsamene være så svære til å overdrive.

Norske myndigheter gikk stadig lenger i anklagene mot svenskene og endte med å slå fast at bruddet utelukkende var svenskens skyld, mens den svenske utenriksminister Trolle slo fast at fordi ”kgl Majestäts regering i alla delar oafkortat vidhåller sine förutgjorda påståenden”, anså han det ikke nødvendig å fortsette diskusjonen med den norske regjering. Nå avventet han nedsettelse av voldgiftsdomstolen og ville fremlegge det nødvendige materialet for denne.

De norske komitémedlemmene gikk til motangrep og sendte inn materiale for å sverte de svenske medlemmene med kompromitterende personopplysninger, men den norske utenriksministeren fant det klokest å la være å vedlegge disse opplysningene i notene til Sverige.

### **Norsk indignasjon**

Det er ikke vanskelig å forstå den norske indignasjonen. Det hadde ikke kommet noen beskjeder fra Sverige om misnøye med det arbeidet reinbeitekommissjonen eller underkomiteen hadde utført. Nordmennene oppfattet det som både arrogant og usant av svenskene å plassere all skyld på de norske medlemmene. Benjamin Vogt som oppholdt seg fast Stockholm, hadde etter eget utsagn ikke fått et eneste hint om at arbeidet ikke gikk som det skulle.

Den svenske regjeringen fikk også kritikk i Sverige for at den ikke hadde kontaktet den norske regjeringen før den kunngjorde bruddet, og den liberale redaktør Torgny Segerstedt i Göteborgs Handels og Sjöfartstidning beskrev den konservative regjeringen Lindmans politikk overfor Norge som ”det dårliga humörets politik”. Men når sant skal sies var de norske reaksjonene heller ikke særlig muntre.

Den norske regjeringen og de norske forhandlerne mente at store beitemarker i Norrbotten var uunyttet, og at det svenske bruddet kom for å holde dette skjult for nordmennene. De undersøkelsene som nordmennene var så oppatt av å gjennomføre i Sverige, hadde svenskene greid å stanse før Norge skulle få bevis til en voldgiftssak, mente de. Den norske irritasjonen gjaldt ikke først og fremst at det ble voldgift, for det hadde man regnet med, men at den kom før Norge hadde samlet tilstrekkelig bevis. Men med en slik holdning fra norsk side, kan man jo i ettertid forstå at bruddet måtte komme. Ingen av sidene viste vilje til å gi motparten innrømmelser. I Norge var nok også regjeringens reksjoner farget av at opposisjonen i 1907 hevdet at den hadde fått rett, og at samlingsregjeringen hadde sviktet norske interesser fordi den var naiv.

I ettertid kan man se at Sverige var den mest drevne strategen, og at Norge ble overrumplet to ganger. Først ba Sverige om forhandlinger for å få sikre seg at Karlstadkonvensjonens flyttetider ikke skulle tre i kraft før 1911, og Norge godtok motvillig dette for å unngå voldgift. Deretter brøt Sverige forhandlingene ved første anledning, slik at voldgiftsretten kunne behandle saken mens Karlstadkonvensjonens flyttetidspunkt var suspendert.

### **Aviskampanje**

Selv om de to regjeringene la ned våpnene, fortsatte polemikken med partsinnlegg i pressen, og begge sider forsøkte å selge sin versjon i utenlandske aviser. Utenriksminister Trolle beklaget seg over at Norge brakte konflikten inn for utenlandske aviser, siden to grensestater måtte avfinne seg med enkelte uoverensstemmelser. Dette hindret ikke at utenlandske avsier deretter ble foret med den svenske versjonen. I Sverige kom det for øvrig nå krav om å opprette et pressebyrå i svensk UD som kunne sørge for at ”norrmännen ej – som vanlig – kommit först”.

Norsk og svensk presse fulgte opp. Aftenposten brakte flere kommentarer med uvanlig sterk språkbruk og ble kritisert for sine hatske kommentarer som forsøkte å ”innföra nationalhatets lidelse”. Svensk presse var i starten mer dempet, men bet etter hvert fra seg med en nesten sjikanøs omtale den norske utenriksminister som både gikk på hans fremtreden (feminin mångordighet) og manglende evner.

Det var ingen intern kritikk mot regjeringene i de respektive land med unntak av den norske avisen, Social-demokraten, som mente at de norske forhandlere ikke hadde vært situasjonen voksen. Dette hisset den temperamentsfulle ambassadør Vogt seg voldsomt opp



over: Det var dette ”angrepets vage, slimete karakter som under den forhaandenværende Situasjon herinde har gjort saa meget ondt”, skrev han hjem til UD.

### **Ambassadøren reiser hjem**

For å slippe å stå som det fornærmede lands representant på slottsball i Stockholm, reise ambassadøren hjem til Norge og innledet et lengre fravær fra Stockholm for å markere at nordmennene var krenket. Dette ble etter hvert oppfattet som pinlig og skapte også misnøye i regjeringen. Etter en stund førte svensk misnøye med ambassadørens fravær til at han ble sendt tilbake til Stockholm. Vogt ble samtidig beskrevet av den radikale Castberg (V) som så forskremt og unnfallende at han ikke fikk holdning, og at svenskene ikke fikk respekt for ham. Det er i alle fall sikkert at han var nervøs.

Episoden viser at sårene fra unionsoppløsningen ikke var grodd, og begge parter forsøkte å hele salt i dem. En sak som kun gjaldt om svenske flyttsamer fra fem områder skulle komme 8 uker før eller senere om våren, ble omtalt av ledende politikere og forhandlere som en sak av meget stor nasjonal betydning. Ennå kunne det gå prestisje i det meste.

### **Voldgiftsforhandlinger**

Deretter startet forhandlingene i voldgiftsretten. Hovedpunktet i prosedyren i rettens første avdeling gjaldt omfanget av undersøkelsene i Norrbotten. Norge hevdet at svenske samer kunne flyttes til nye beitemarker i Sverige, mens Sverige hevdet at dette var å gripe inn i flyttsamenes vante levevis. Overfor Västerbottensamene inntok Norge en mykere holdning siden konfliktene i Nordland var mindre enn i Troms. Det var tale om færre rein og mindre områder.

Kjennelsen førte til at det området som skulle undersøkes i Norbotten, var 22 000 kvm. Dette var 9 500 kvm mer enn svenskene hadde nedlagt påstand om, men 70 000 kvm mindre enn det norske kravet. I hovedsak gikk kjennelsen klart i Sveriges favør. Kjennelsen la den svenske forståelsen til grunn: Undersøkelsene skulle gjelde det som var viktig for sikre samenes *bestående liv og vaner*, eller som det het i den norske prosedyren: ”lappernes for tiden herskende vaner eller uvaner.”

Arbeidet gikk så sin gang. I tiden etter den første kjennelsen i 1909 kom det flere uttalelser fra svenske myndigheter om at de regnet med at Sverige ville vinne voldgiftssaken. Og går vi fram til 1913, skriver den norske lederen for reinbeitkommisjonen, Peder Kjerschow, til statsminister Gunnar Knudsen at han hadde følelsen av at det både innen

allmennheten og i stortingskretser rådet en tro på at utsiktene til å vinne voldgiftssaken var gode, men selv var han blitt overbevist om at Norge ville tape: Han hadde sett kommisjonens innstilling, og det bildet den ga av de svenske beiten var ”meget sort, saa sort som vel neppe nogen, selv i Sverige hadde ventet det”.

### **Mislykket forhandlingsløsning**

Allerede før utgangen av 1909 hadde voldgiftsretten sendt en henvendelse til de to regjeringene om at det ville være ønskelig å gjenoppta forhandlingene. Året etter utarbeidet de to voldgiftsdommerne, Gram fra Norge og Afzelius fra Sverige, et utkast til forhandlingsgrunnlag. Det møtte i starten positive reaksjoner, bortsett fra at Sverige vil ha strøket et punkt som gjaldt uenighet om man skulle legge Karlstadkonvensjonen til grunn sammen med både lappekodisillen og undersøkelser som var foretatt senere.

Det er ikke helt enkelt å se hva uenigheten i denne omgang besto i, men grovt sett kan det sies at hovedsaken for Norge var at voldgiftsretten skulle ta hensyn til de faktiske beiteforholdene, mens Sverige la mer vekt på historiske rettigheter og sedvane. Etter hvert ble Norge mer skeptisk til en forhandlingsløsning, mens Sverige ble mer positiv, og det ble Norge som etter et møte mellom regjeringen og stortingets presidentskap sørget for at forhandlingsveien ble oppgitt i 1911.

Det var fortsatt stor mistenksomhet mellom den norske og den svenske regjeringen. Størst var nok mistenksomheten på norsk side. Formuleringer som Norge først krevde, gikk den norske regjeringen i mot straks de ble foreslått av Sverige. I 1911 hadde den svenske regjeringen viljen til en forhandlingsløsning, men ikke evnen, og den norske manglet i tillegg viljen.

### **Gjensidig oppmyking**

Det var etter initiativ fra den svenske regjeringen det løsnet. Den konservative Lindman-regjeringen var avløst av den liberale Staaff-regjeringen, og den nye utenriksminister Ehrensvärd tok flere ganger opp behovet for at de to landene måtte unngå voldgift og greie å løse reinbeitetvisten gjennom forhandlinger. Den norske voldgiftsdommeren forsøkte å få den norske regjeringen til å innta samme standpunkt. Saken ble drøftet på flere regjeringskonferanser i Norge, og Kjerschow prøvde å få den norske regjeringen til å være villig til å gå til frie forhandlinger uten noe forhandlingsgrunnlag, slik at man fikk følt hverandre på tennene.

Tiden var fortsatt ikke moden for direkte forhandlinger mellom de to utenriksministrene, men det ble lagt opp til møter av uforpliktende karakter. Samtidig justerte Sverige argumentene noe. Det het ikke lenger at reinbeitesaken var en sak av humanitær karakter, men en ”fråga af hufvudsakelig administrativ beskaffenhet”, og den svenske utenriksministeren betonte sterkt at man nå burde holde seg til sakens praktiske sider og se bort fra de juridiske. Dette ble godt mottatt i Norge hvor ønsket om å unngå voldgift nå var blitt sterkere fordi det var til hinder for et godt naboskap. Og unngikk man jussen, så unngikk man også lappekodisillen, mente man i Norge.

De to utenriksministrene møttes i Gøteborg ved utgangen av 1912 for å drøfte et nytt forhandlingsgrunnlag. Det vanskeligste spørsmålet gjaldt utstrekningen av beitene i Troms og på hvilke områder de svenske samene skulle ha erstatningsansvar overfor norske gårdbrukere. Men reinbeitekommissjonen hadde gjort det lettere å bli enig. Overbeskatningen av beitene i Norrbotten gjorde det nødvendig å redusere antall rein. Dette betydde færre rein til Norge. Dermed ble det lettere for Norge å forlenge suspensjonen av 15. juni-terminen og akseptere at reinen fortsatt skulle komme over grensen 1. mai. Og det ble lettere for Sverige å gi slipp på beiteområdene på øyene i Troms.

Regjeringen Bratlie ga tillatelse til at 1. mai-terminen skulle gjelde også i 1913, og da Gunnar Knudsen overtok i 1913, var det mulig å komme fram til et kompromiss for å gjenoppta forhandlingene og avvikle voldgiftssaken. Det norske regjeringsskiftet skapte riktignok nervøsitet på svensk side, siden regjeringen besto av Venstrefolk som hadde fyrt opp under kritikken av Sverige i 1909, men frykten var ubegrunnet, og det ble undertegnet en konvensjon 8. april 1913 i Stockholm av den svenske og norske regjeringen om forhandlinger. I den tiden forhandlingene pågikk, skulle det fortsatt være tillatt med flytting 1. mai, og voldgiftssaken skulle hvile i samme tidsrom. Forhandlerne hadde vide fullmakter til å komme fram til kompromisser.

### **Kjøpe ut svenske samer?**

Stortingets konstitusjonskomité gikk enstemmig inn for å godta forhandlingskonvensjonen. Bare Arbeiderpartiets parlamentariske leder, Holtermann Knudsen, hadde en egen merknad der han slo fast at nomadelivet stemte lite med siviliserte samfunns interesser, og at man burde tenke på om man ikke med en gang skulle innløse hele det svenske beitet i Norge ved å utbetale en engangssum. Ingen tok opp denne tråden. Tanken om en slik innløsning var forøvrig blitt luftet av flere, bla. Knut Hamsun, men utenriksminister Irgens beroliget etterpå sin svenske kollega med at dette ikke var norsk politikk. Dette var da også et umulig

standpunkt i Sverige hvor det ble argumentert med at det var en sivilisatorisk plikt ”å opprettholde nomadens liv”, som man uttrykte det.

### **Forhandlingsløsning og ny reinbeitekonvensjon**

Det norske motivet for å akseptere forhandlinger i 1913 skyldtes tro på at det nå var mer å oppnå gjennom forhandlinger enn gjennom en voldgiftsdom, men også et stadig sterkere ønske om å unngå konfliktfylte saker med Sverige. I Sverige var forhandlingsønsket i enda større grad styrt av et ønske om et fredelig forhold til Norge på grunn av en økende frykt for Russland. Dette var i alle fall den norske tolkningen av den svenske forhandlingsviljen. Det er et faktum at det var Sverige som hele tiden tok initiativ til å komme ut av voldgiftssaken, selv om det var Sverige som også hadde brakt landene inn i den.

Jeg vil ikke bruke så mange ord om de videre forhandlingene. Resultatet ble reinbeitekonvensjonen av 1919. Og resultatet?

1. Svensk rein skulle utelukkes fra området hvor jordbruket hadde et stort omfang.
2. Antall norske rein på vinterbeite i Norrbotten skulle begrenses til 2000 men dette hadde ingen betydning, for så mange hadde det aldri vært.
3. 1. mai-terminen ble opprettholdt, men bare for halvparten så mange svenske rein som tidligere.
4. Det ble opprettet en erstatningsfri sone for de svenske samene i øst mot grensen.
5. I Nordland fikk flere svenske rein adgang til beite på siden flyttsamer fra Karesuando og Jukkasärvi måtte flytte til Arjeplog på grunn av overbeskatning.
6. Også i Nordland ble beiteområdene begrenset, bl.a. i Susendalen.

I tidsrommet fra 1905 til 1919 har vi sett hvordan reinbeitesaken ble vanskeliggjort gjennom den gjensidige mistro og nasjonal prestisjen etter unionsoppløsningen, men finner sin løsning i skyggen av de dramatiske begivenheter i Europa og behovet for å unngå konflikter mellom de to landene.

### **Radikal norsk sosialdarwinisme**

I Norge ble det utviklet en nærmest sosialdarwinistisk argumentasjon for å underbygge det norske standpunktet, og dette passet som hånd i hanske til radikale antisvenske holdninger og til det nasjonsbyggende arbeidet med å fremme norsk språk og kultur. Interessemotsetningene mellom fastboende og flyttsamer fikk ideologiske overtoner.

Det norske synet gikk i korthet ut på at det primitive nomadelivet var dømt til å tape for moderne sivilisasjon, og at myndighetene burde sørge for at denne utviklingen gikk så raskt som mulig. Moderne norsk kultur og levesett var best for alle.

I den hemmelige stortingsdebatten i 1906, var det Arbeiderpartiets parlamentariske leder, Chr. Holtermann Knudsen, som klarest formulerte det som skulle bli offisiell norsk politikk: "Nomadeliv" lot seg ikke forene med den moderne kultur. Det var i strid med "civiliserte samfunns interesser og ordening for øvrig", hevdet han, og i 1913 argumenterte han som nevnt for at reindriften kostet så mye at man like gjerne kunne innløse de svenske samenes beiterettigheter gjennom en engangsbetaling. I 1906 var særlig det den radikale opposisjonen fra 1905 som støttet opp under dette synet på reindrift.

### **"Historiens dom"**

Det norske åpningsinnlegget i voldgiftsproseduren i København i 1909 bygde på det samme synet: Utviklingen i Nordland og Troms var ikke "forenlig med nomadens næring". Det var "historiens dom" man i Norge var vitne til; "den nemlig, at hvor to kulturer, en høiere og en lavere, støder sammen, vil den sidste efterhaanden maatte vige".

Utenriksminister Irgens orienterte Norsk Presseforbund om reinbeitesaken i 1911. Han uttrykte et sterkt håp om at samtiden ville se "fornuftig" på saken. Man måtte føre reindriften tilbake til de rette grenser og håpe at resten av flyttsamene både i Norge og Sverige snart ville bli fastboende.

Minister Benjamin Vogt ved den norske ambassaden i Stockholm hadde selv vært blant forhandlerne i Karlstad i 1905. I mange brev til Utenriksdepartementet krevde han at regjeringen måtte reagere sterkere mot lapperomantikken og "de unaturlige bestræbelser til fordel for nomadelivet". Hans etterfølger ved ambassaden, minister Brunchorst, hevdet at flyttsamene var en anakronisme det var best å bli kvitt, og hans ambassadesekretær som hadde vært på militærøvelse i Troms i 1910, kunne ved selvsyn berette at det var "de primitive menneskers slette egenskaber som falt mest i øinene hos nomadelapperne". Nå måtte det arbeides systematisk for å bli kvitt uvesenet, krevde han.

### **Sikkerhetspolitiske argumenter**

Også sikkerhetspolitiske argumenter ble brukt når det passet. Den norske regjeringen mente at Sverige burde se fordelene ved en tallrik norsk befolkning ved grensen, og den norske ambassaden i Stockholm påpekte i brev til utenriksministeren at flyttsamene var lokalkjente på norsk side: Sammen med "stammefrendene" som hadde slått seg ned som bønder i Norge,

ville de ha de beste forutsetninger for å betjene fienden som veivisere og spioner. Norge hadde derfor ”mer at frygte av Sveriges nomader ned av deres soldater”, ifølge ambassaden. Regjeringen hadde nok et mer avslappet syn på saken, men valgte å ansette noen underoffiserer som skogvoktere i grenseområder med mange flyttsamer og kvener.

### **Forsøk på kontroll av pressen**

Da konflikten med Sverige var på det hardeste, forsøkte norske myndigheter å kontrollere avisene. Det måtte ikke stå at samene var et eget folk, eller at de skulle være Norges urbefolkning siden dette svekket Norges argumentasjon i voldgiftssaken. I 1908 hadde en tysk turistbrosjyre omtalt samene som ”die Urbevölkerung Norwegens”. UD tok saken opp med utgiveren, og da det samme sto i den engelske utgaven av brosjyren, hadde departementet fått nok. De ansvarlige selskaper fikk beskjed om å stryke påstanden om at samene var landets urbefolkning – og imøtekom henstillingen.

I 1909 skrev Aftenposten om ”den tusenårige lappevandring”. Utenriksdepartementet kontaktet omgående redaktør Schibsted om denne ”meget uheldige” artikkelen, og Schibsted ”beklaget meget”.

Året etter skrev Aftenposten at reinen var sterkt plaget av mygg og varme om sommeren. Også denne harmløse påstanden fikk Utenriksdepartementet til å reagere. Departementet kontaktet avisen og påpekte at i Norge var samene reinens herre. Mygg og varme i Sverige var ikke noe argument for å flytte til norskekysten. Da en lignende påstand kom på trykk i avisen litt senere, kontaktet departementet Aftenposten enda en gang, og utenriksministeren foreslo at slike artikler først burde gjennomleses i departementet.

### **Konservativ svensk paternalisme**

Offisiell svensk samepolitikk sto i klar kontrast til den norske. Sverige argumenterte ut fra en konservativ paternalisme: De sterke hadde plikt til å beskytte de svake og verne en urbefolkning som ikke selv kunne ivareta sine egne interesser. Samene var et eget folk som trengte særlig beskyttelse i forhold til de to nasjonalstatene. Det offisielle Sverige brukte uttrykket ”den lappiske nation”, og det het at samene ikke var nordmenn eller svensker, men ”ett fredligt folk för sig”. Nordmenn ble sammenlignet med nybyggerne i Amerika som så på samer med ”nybyggares ögon och deras bristande sympati”, mens det i Sverige var en hederssak å beskytte den ”absoluta värnlösheten” og hindre en tilsvarende utrydding av urbefolkningen som i Amerika.

Men den positive omtalen gjaldt ikke alltid alle samer: Det het at de norske samene som hadde flyttet til Karesuando etter grensesperringen i 1853, var ”demoraliserade – supiga, lata og tjufaktiga”, og at de var skyld i konfliktene med norske nybyggere. I innstillingen fra reinbeitekommissjonen i 1906, ble disse samene beskrevet som ”oärliga och hänsynslösa.” Men hovedinntrykket er likevel at det svenske synet på flyttsamene var like allment som det var alvorlig ment. Eller som Gøteborgs Handels och Sjöfartstidning skrev: De områder der bare det gamle lapplivet kunne tenkes av omsorg for et ”intelligent och vakent, mildt och godsinnat folkslag” som bare i denne levemåten ”känner sig lyckligt”.

Og ambassadør Vogt sukker oppgitt over at man over alt møter den samme tankegangen: ”Stakkels lapper, de maa da kunne gaa paa de fjeldene deroppe”, og ved forhandlingsbruddet i 1909 omtalte han den svenske opinionen som ”uhyggelig enstemmig og ensidig”. ”Sveriges edle humanitet og Norges tilbøielighed til at skade de svenske lapper er blit en slags politisk trossætning”.

Den svenske humanismen var nok ikke bare alvorlig ment, men også taktisk begrunnet og godt egnet til å skaffe seg internasjonal sympati. Og i praksis begrenset svenske myndigheter den svenske reindriften mer og regulerte den langt strengere enn norske myndigheter ennå kunne tenke seg å gjøre når det gjaldt norsk reindrift.

### **Angstbitersk ambassade**

Den norske argumentasjonen var like ensidig i sine angrep på reindriften og på det svenske synet, som svenskene ideologisk forsvarte flyttsamenes kultur og angrep det norske synet. Lengst gikk den norske ambassaden i Stockholm med sine angstbiterske innfall og utfall. Ambassaden opptrådte som politisk aktør, og dette hadde nok sammenheng med at Benjamin Vogt hadde vært blant de norske forhandlerne i Karlstad og ble medlem av Reinbeitekommissjonen i 1906, men Brunchorst, som etterfulgte Vogt i Stockholm, fortsatte i samme spor.

Ambassaden gikk langt i å insinuere at samenes lojalitet ville være på russisk eller svensk side hvis Norge ble truet i en militær konflikt. Problemene med en ”primitiv livsform” og den svenske ”lapperomantikken” ble forstørret og problematisert. Etter hvert var det den store autoriteten, Peder Kjerschow, som bidro sterkest til å tone ned disse argumentene, og som bidro til en mer nøktern norsk argumentasjon. Etter 1913 fikk han støtte til å forhandle ut fra de faktiske behovene for beiter på begge siden av grensen, og etter hvert bringer han også inn hensynet til norske samenes behov for beiter for å begrunne det norske standpunktet.

## **Den gang – og nå**

Det er selvsagt for enkelt å sette likhetstegn mellom debatten for 100 år siden og våre dagers minoritetsdebatt. Men i møtet med kulturelle minoriteter er det vel fortsatt slik at det moderne og norske blir ansett som det beste – enten man har ståsted som tradisjonell innvandrings skeptiker eller som urban kulturradikaler.

Jeg skal være særlig forsiktig med å trekke linjer fra striden etter 1905 og til våre dagers forhandlingsbrudd med Sverige i reinbeitesaken. Men i den grad vi kan trekke en lærdom, så kan jeg kanskje antyde at det aldri vil være lett å finne fram til enighet når man utelukkende tar utgangspunkt i historiske forhold eller begrunner standpunktene ideologisk. Løsningene blir enklere å oppnå, og kanskje mest rettferdige for flest, hvis man tar utgangspunkt i de faktiske behov – og med dette tenker jeg på de behovene både de norske og svenske reindriftssamene i dag har for beiter på begge sider av grensen. Men da må begge land må ha som forutsetning at vi fortsatt skal sikre reindriftens vilkår som samisk næring i fremtiden.



## HATTFJELLDALSKONFERENSEN DEN 26 JANUARI 2011

### LARS NORBERGS INLÄGG

Under åren 2003 – 2005 hade jag svenska regeringens uppdrag att förhandla med Norge om en ny konvention om den gränsöverskridande renskötsel. Sedan jag lämnat uppdraget skrev jag ner mina intryck från förhandlingarna i en liten bok som jag kallar “Begrav mitt hjärta vid Udtjajaure”.

Jag får ibland frågan “varför skrev du den där boken?” Främsta skälet är nog att jag redan i början av förhandlingarna ifrågasatte själva konventionskonceptet. När jag började sätta mig in i saken var det så mycket som verkade konstigt. Jag kunde inte finna någon riktig förklaring till den rättsliga grunden för våra förhandlingar. Det förbryllade mig att svensk-norska överenskommelser om renbete hade förekommit sedan unionsupplösningen utan att någon klarlagt hur dessa förhöll sig till gällande lag. Jag tyckte det fanns ett behov av att diskutera den här saken och min bok är tänkt som ett bidrag till en sådan diskussion. Därför sätter jag stort värde på att Hattfjellaldalskonferensen ordnat det här seminariet i ämnet och att jag får tillfälle att delta.

Den förhandlingsdelegation som jag ledde bestod av mig och tre samer, nämligen Per Gustav Idivuoma av Lainiovuoma sameby, Bror Saitton av Girjas samenby samt Britt Sparrock av Jiingevaerie sameby. Det första råd mina samiska kollegor gav mig var att besöka samebyarna för det var ju deras rättigheter vi förhandlade om. Det visade sig vara ett gott råd. Sommaren 2003 började vi med besök hos byarna norr om Torne Träsk.

Det var mycket lärorikt. Men jag förstod snart att samebyarna misstrodde statsmakterna och därmed mig som utsedd av regeringen. Jag kommer särskilt ihåg en händelse i Saarivuoma sameby. Vid slutet av mötet var det en ung kvinna som ställde frågan: “Vem har givit dig befogenhet att förhandla om våra privata rättigheter i Norge?”

Jag hade inget färdigt svar på den frågan. Jag hade helt enkelt tagit för givet att mitt regeringsförordnande gav mig såväl *behörighet* som *befogenhet* att bedriva de där förhandlingarna.

Men jag kunde inte hjälpa att den unga kvinnans fråga satte sig fast i mitt huvud. En stat har vittgående *behörighet* att ingå avtal med andra länder om offentligrättsliga frågor och det får de enskilda medborgarna finna sig i. Men här var det ju fråga om svenska medborgares privata rättigheter. Renbetesrätten är erkänd som en sådan. Staten har inte *befogenhet* att förfoga över sådan egendom utan rättsinnehavarens samtycke eller laga dom. Jag frågade runt i regeringskansliet om de berörda samebyarna lämnat fullmakt eller på annat sätt samtyckt till att regeringen förhandlar å deras vägnar. Svaret var nej. Jag läste om igen de remissyttranden som kommit in och hittade där en formulering som gjorde starkt intryck. Det var ett yttrande från Lunds universitet och löd så här:

“Det är tydligt att den särskilda rätt till marken som renskötseln utgör inte kan rubbas under andra förutsättningar än grundlagen och Europakonventionen anger.”

Och vidare:

..”ifall en renbeteskonvention innebär att en sameby mister rätten att bruka vissa områden är en sameby enligt 2 kap. 18§ 2 st regeringsformen berättigad till ersättning för förluster enligt grunder som bestäms i lag...”

Tydligare kunde det inte sägas. Jag tog reda på att det var vår främste expert på samisk rätt professor Bertil Bengtsson som skrivit yttrandet. Det spädde på mina tvivel om mitt uppdrag var förenligt med grundlagen och internationell rätt. Men, tänkte jag, förhandlingar om renbete har ju pågått under mycket lång tid och det måste väl ha skett i laga ordning.

Inom regeringskansliet är det Utrikesdepartementet som har till uppgift att tolka och tillämpa folkrätten och som tidigare hade haft huvudansvaret för renbeteskonventionerna. Så jag vände mig till UD och bad om klarläggande i två grundläggande frågor:

-På vilken grund staten ingått överenskommelser som mot samernas enhälliga protest under lång tid avstänger dem från merparten av deras bruksrätter på andra sidan om gränsen.

-Hur förklaras att ingen ersättning utgick för detta intrång.

Men jag fick inga svar på mina frågor. Det var bekymmersamt för jag tyckte att man utan klarhet i en så fundamental sak kunde man inte bedriva seriösa förhandlingar.

I det läget återstod bara att själv undersöka hur det gått till förr om åren. Jag fick därvid god hjälp av professorerna Bertil Bengtsson och Ove Bring samt delegationens jurist Christer Ganelind.

Jag kom fram till att det ur svensk samisk synpunkt var ett ödesdigert misstag att överge Lapp-kodicillens stadiga grund och i dess ställe träffa nya avtal som satte kodicillen ur spel och dekreterade att samerna inte hade någon annan rätt än den som staterna tilldelade dem. Därmed ansåg sig staterna oförhindrade att styra och ställa med samerna som de behagade.

Ganska snart efter unionsupplösningen – och utan att konsultera samerna - inledde Sverige och Norge förhandlingar om den gränsöverskridande rennäringen. De resulterade i 1919-års konvention som saknade referens till sedvanerätten och Lappkodicillen och som hårt drabbade många samebyar, särskilt de längst upp i norr. Denna konvention befäste det etablerade mönstret att Sverige utan att bry sig om samernas vilja förhandlar bort deras sedvanerätter i Norge och utan att någon som helst ersättning erläggs för gjorda intrång. Jag har inte förstått varför vår regering på detta sätt aktivt medverkar i att beröva svenska samiska medborgare deras rättigheter på andra sidan om gränsen.

Eftersom vårt uppdrag var att förhandla fram en konvention som skulle ersätta den föregående från 1972 var det av särskilt vikt för oss att förstå hur den kommit till. Det genomgående draget var att regeringarnas hantering av renbetesfrågan präglades av en förmyndarattityd och de drog sig inte för att använda försåtliga metoder.

Här ett exempel. Sedan 1919-års konvention utlöp förlängdes den i omgångar fram till 1972. Under mellantiden diskuterade parterna om hur man i framtiden skulle ordna med den gränsöverskridande renskötsel. Avgörande för den fortsatta hanteringen av frågan var en överenskommelse som träffades 1963. Regeringarna hade tillsatt en kommission med uppgift att "utreda vissa spörsmål om rennäringen." Det lät allmänt och oskyldigt men det var det inte. Utredningen resulterade i en överenskommelse som var och alltjämt är förödande för de svenska samerna. Den slog fast att inga rättsfrågor fick behandlas i förhandlingar om den gränsöverskridande renskötsel. Detta skapade en absurd situation. Föremålet för våra

förhandlingar var ju just samernas sedvanerätt till renbete och om själva grundfrågan inte fick beröras vad fanns då kvar att förhandla om? Denna skumma uppgörelse "dirty deal" förklarar varför de på varandra följande renbeteskonventionerna inte innehåller någonting om sedvanerätten och inget heller om kompensation för gjorda intrång. Ur samernas synpunkt visade detta att syftet med konventionerna inte var att tillvarata deras intressen utan att göra intrång i deras rättigheter. Den svenska regeringen gjorde sig därmed skyldig till ett förrådiskt beteende genom att å samernas vägnar och bakom deras rygg avstå från alla anspråk på redan gjorda och framtida intrång.

Regelrätta förhandlingar om en ny renbeteskonvention inleddes 1968. till förhandlingsledare utsågs två av ländernas främsta experter på internationell rätt, Love Kellberg för Sverige medan Jens Evensen företrädde Norge. Deras förhandlingar resulterade i nyss nämnda 1972-års konvention mellan Sverige och Norge om renbete.

Ur svenska samers synpunkt var konventionen en katastrof. Utöver de betesmarker som de redan förlorat 1919 fråntogs de nu ytterligare 70% av sina sedvanemarken på andra sidan gränsen. Och i enlighet med den skumma uppgörelsen "the dirty deal" från 1963 innehåller konventionen ingenting om sedvanerätten och därmed inte heller ett enda ord om ersättning för de intrång som konventionen förorsakade.

Ju mer jag studerade konventionen desto underligare tyckte jag att den var. Och rent juridiskt var det - de lärda herrarna Kellberg och Evensen får ursäkta - en svårbegriplig skapelse. Och jag kunde inte förstå hur våra båda länders främsta jurister kunnat enas om något sådant.

Den första och grundläggande frågan var om staterna utan rättsinnehavarnas samtycke hade befogenhet att förhandla om deras privata rättigheter. Den frågan fanns inte utredd och förklarad.

Under 1800- och tidigt 1900-tal var det visserligen så att de båda länderna uppträdde som om samerna inte hade andra rättigheter än staterna nådigt gav dem. Men detta ändrades i vart fall inte senare än på 1960-talet vilket bl a markeras av Altevanndomen 1968. Den bekräftade samebyarnas sedvanerätt och förordnade att ersättning skulle utgå för de förluster som

dammybygget förorsakade. Samma rättstillämpning förekom vid denna tid i Sverige bl a i samband med exploateringen av vattenkraften. Det var i linje med Europakonventionens huvudregel att en sådan rätt inte får rubbas på andra grunder än som föreskrivs i lag. Trots detta överenskom regeringarna att utan kompensatiom avstänga de svenska samerna från bruket av merparten av sina marker i Norge, även områden som den norska högsta domstolen tillerkänt dem. Med andra ord: de norska och svenska regeringarna sätter sig över ett domslut av Norges högsta domstol. Så bör det inte gå till i en rättsstat.

Den andra grundläggande frågan var om regeringarna hade befogenhet att avstänga samebyarna från deras sedvanerätter utan ett öre i ersättning. Inte heller den frågan fanns utredd, men det framstod som uppenbart att ersättning skulle utgå för intrång som konventionen förorsakade. Det fanns även röster i riksdagen som var av samma mening. Men den svenska regeringen och riksdagsmajoriteten avvisade blankt alla sådana propåer.

. Låt oss tänka oss in i hur 72-års konvention upplevdes på svensk-samisk sida.

1919-års konvention hade visserligen medfört stora förluster men trots detta innehade och brukade de svenska samerna alltjämt sina sedvanerätter till renbete över vidsträckta områden. Den nya konventionen kom som en chock. Dess enda innehåll var en katalog över en mindre del av de betesområden som de redan innehade medan mer än 70% av deras marker överhuvudtaget inte var omnämnda. Vad hade hänt med dem? Jo, konventionen föreskrev att om svenska samers renar beträdde deras övriga marker så ålades de böter som kallades betesavgift. Det betydde att i sak var konventionens enda innehåll och ändamål att avstänga de svenska samerna från merparten av deras betesmarker på andra sidan om gränsen. Det förekom inget omnämnande av Lappkodicillen trots att den var och är en gällande traktat för den här gränsttafiken. Inte ett ord om sedvana/alders tids bruk som ytterst är det juridiska fundamentet för renbetesrätten. Hela konventionstexten framstod som ett naket och brutalt postulat utan hänsyn till lag och grundläggande juridiska normer. Sedan berörda samer fått kännedom om konventionens innehåll protesterade de enhälligt mot den och begärde att den skulle dras tillbaka. Om den likväl trots deras protest genomfördes krävde de att alla förlorade betesmarker skulle identifieras, värderas och ersättas. Men, som jag nyss sade, svensk regering och riksdag avvisade blankt alla sådana krav.

De svenska samerna kände sig maktlösa; mot dem stod de båda ländernas regeringar och parlament. Vad kunde en liten sameby gör för att hävda sin rätt mot så mäktiga motståndare?

Under 1800-talet hade häradsrätterna stått upp till samernas försvar mot centralmakten och dess lydiga redskap länsstyrelserna som genomdrev koloniseringen av lappmakerna. Ett desperat försök gjordes att söka rättelse genom det norska reguljära rättsväsendet. Könkemä sameby begärde hos Lyngens häradsrätt att få tillbaka de marker som byn förlorat på grund av 72-års konvention. Domstolen konstaterade visserligen att samebyn hade sedvanerätt till området, men att den var förhindrad att pröva yrkandet eftersom konventionen var norsk lag. Med andra ord: staterna kringgår lagen genom att förmå riksdag och storting att förvandla ett olagligt förfarande till lag.

Det är också anmärkningsvärt att två så framstående jurister som Evensen och Kellberg i själva konventionen införde en bestämmelse som direkt strider mot Europakonventionens artikel 6.1. Den föreskriver att var och en skall vara berättigad till en rättvis förhandling inför en oavhängig domstol. 72-års konventionen frantog samerna denna rätt. Att detta strider mot Europakonventionen har bekräftats av en dom av Gällivare tingsrätt (dom 2005-11-14). Samebyarna har i mer än 30 år avkrävts miljontals kronor på grund av likadana rättsstridiga beslut.

När vi 2003 inledde våra förhandlingar om en ny konvention hävdade den norska sidan att alla eftergifter som Sverige redan gjort skulle bestå och var därför inte förhandlingsbara. Den norska positionen var begriplig och logisk. Sverige hade ju redan samtyckt och aktivt medverkat till att beröva de svenska samerna merparten av deras betesrätter på andra sidan om gränsen. Det medförde att vi i den svenska delegationen redan från början av förhandlingarna hamnade i ett hopplöst underläge.

Inte undra på att förhandlingarna gick trögt. För att ge dem mer tid föreslog man från norsk sida att 72-års konvention skulle förlängas ytterligare 3 år. I det läget förklarade de svenska samerna att de motsatte sig en förlängning och begärde att man skulle låta 72-års konvention utlöpa i maj 2005. Och så blev det.

Därmed var 72-års konvention och andra tidigare avtal uttraderade och kvar stod Lappkodicillen. Det skapade för vår del ett rent bord och förutsättningar för förhandlingar med utgångspunkt från sedvanerätten och kodicillen. Detta ogillades förstås av norska sidan som snart vidtog en motåtgärd. Den bestod i att proklamera 72-års konvention som lag på norska sidan om gränsen. Detta var ett brott mot folkrätten, ty det fanns redan en gällande

överenskommelse i form av Lappkodicillen. Sverige avgav en mild protest genom att konstatera att lagen "inte står i överensstämmelse med Norges folkrättsliga åtaganden enligt kodicillen." Men protesten var inte allvarligt menad ty i verklighet tog de svenska makthavarna i denna sak parti för den norska sidan och mot sina egna samiska medborgare. Följaktligen har efter fem år Sverige inte gjort någon ansats att följa upp protesten. Det kan tyckas anmärkningsvärt att Sverige anklagar Norge för folkrättsbrott och att ingen bryr sig om det. Men så är det. På norsk sida struntade man blankt i protesten och jag tror inte att den alls blev omnämnd i samband med att lagförslaget behandlades i stortinget.

Sedan tidigare konventioner undanröjts var läget våren 2005 ur svensk samisk synpunkt bättre än det varit på mycket länge. Alla de långtgående eftergifter som Sverige gjort i tidigare förhandlingar var uttraderade. I det läget kunde vi från svensk sida kräva att få tillbaka i vart fall de betesrätter som förlorades på grund av 1972-års konvention samt att rättigheter som av olika skäl inte gick att återställa skulle kompenseras. Ett förfarande baserat på sedvana/alders tids bruk pågick redan i Finnmarken och vi hoppades att en liknande process skulle genomföras i Troms och andra områden där svenska samer bedrev renskötsel.

Inom den svenska delegationen ansåg vi att nya möjligheter öppnade sig och vi skisserade en policy om hur renbetesfrågan skulle bedrivas i framtiden.

I det läget beslutade regeringen att entlediga mig från uppdraget som chefsförhandlare. Sedan i maj 2005 har jag sålunda inte någon officiell befattning med renbetesförhandlingarna. Men jag vet att de återupptogs under ny ledning och att förslag till en ny konvention i höstas sänts på remiss till flertalet berörda samer samt ett antal institutioner. De samiska organen har helt eller delvis tagit avstånd från förslaget. Remissinstanser som diskrimineringsombudsmannen och advokatsamfundet avstyrker att konventionsförslaget läggs till grund för lagstiftning.

Nu har emellertid regeringarna redan undertecknat konventionen och nästa steg är att föra den till beslut i riksdag och storting. Jag tror att regeringarna kommer att göra det utan att bry sig om berörda samers motstånd. Så gick det till 1972 då svenska regeringen mot samernas enhälliga protest drev igenom den då aktuella konventionen. Detta skulle medföra att de svenska samerna för mycket lång tid blir förhindrade att utnyttja merparten av sina marker i Norge och även om det är fråga om påtvingad frånvaro misstänker jag att staterna till slut kommer att hävda att sedvanerätterna är utsläckta. Slutresultatet av de på varandra

följande konventionerna skulle då bli att de svenska samerna för alltid och utan ersättning förlorar merparten av sina betesrätter på andra sidan om gränsen.

Jag vill också nämna en ytterligare omständighet som tillkommit. Europadomstolen har beslutat att pröva klagomål från Lars Jon Allas mot Sverige rörande den föreslagna renbeteskonventionen. Det är tills vidare en öppen fråga hur och i vad mån Europadomstolens behandling kan komma att påverka sakens fortsatta utveckling.

Dagsläget är sålunda sammanfattningsvis att Lappkodicillen är ensamt styrande svensk-norskt traktat om den gränsöverskridande renskötseln. Men den norska regeringen har ensidigt förvandlat 72-års konvention till norsk lag. Sverige har avgivit en mild protest mot detta brott mot internationell rätt, men då ingen åtgärd vidtagits för att följa upp protesten är det oklart om hur man på svensk sida ser på denna lag. Saken skulle ställas på sin spets om norska vederbörande utdömde betesavgifter vilka som nämnts svensk domstol slagit fast står i direkt strid mot artikel 1.6 i Europakonventionen. Sedan alla tidigare konventioner nu är borta ur bilden hävdas från svenska samers sida att de utan inskränkning har rätt att utnyttja alla sina sedvanemarken på andra sidan om gränsen. Den nya konventionen är så beskaffad att om den antas medför den att de svenska samerna i ett slag än en gång utan kompensation avstängs från mer än 70% av sina sommarbeten i Norge. Alltså en upprepning av det rättsövergrepp som begicks då riksdagen och stortinget antog 1972-års konvention och proklamerade den som lag i både Sverige och Norge.





# Sørsamiske fiskerettigheter i Helgelandregionen

Anne Severinsen  
Hattfjelldal, 27.januar 2011

## Prosjektet ”I det samiska rummet”

---

---

---

---

---

---

---

---



**Stig Anders Kappfjell - 2008**

Stig Anders Kappfjell fisker i Nilsinetjern ved Kalvatnet i Bindal, den 28.juli 2008, samme dag som det ble holdt konfirmasjon ved Kalvatnet.

---

---

---

---

---

---

---

---



**Edvard Willenfeldt - 1950-tallet**

Salting av røye ved sjøen Rogen i Västra Härjedalen

---

---

---

---

---

---

---

---

## Fiskets betydning

- Et skoltesamisk ordspråk :  
"Skogen vågar man inte lita på,  
men sjön låter inte en mann  
förgås."

Med andre ord: Fisket ble redningen når andre næringer slo feil.

---

---

---

---

---

---

---

---

## Dagens reindriftslov, § 26 :

- Rett til i forbindelse med utøvelse av reindrift å drive jakt, fangst og fiske i **statsallmenning**, i ikke særskilt matrikulert **statseiendom** på samme vilkår som gjelder for personer som er fast bosatt i den kommune, bygd eller grend hvor allmenningen og statseiendommen ligger. I statens matrikulerte skoger og høyfjellsstrekninger innenfor reinbeiteområde skal reindriftsutøvernes adgang til jakt, fangst og fiske være som den har vært fra gammelt av.
- Reindriftsutøvere skal ikke betale fiskekort.

---

---

---

---

---

---

---

---

## Private sjøer og vatn

- Reindriftsutøvere har ingen rett til å fiske i private sjøer og vatn, selv om disse ligger innenfor reinbeitedistrikt.
- Må kjøpe fiskekort på lik linje med alle andre.

---

---

---

---

---

---

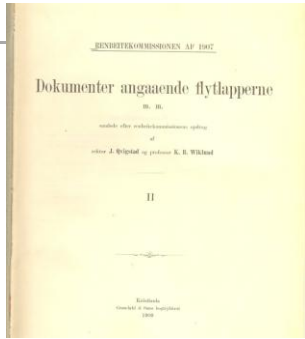
---

---



Qvigstad og Wiklund:  
1909:

Dokumenter om  
samenes fiske for  
400 – 500 år siden i  
Sverige.



---

---

---

---

---

---

---

---



### Johan Gran: utkast til jordebok 1670

- Lais eller Raan:
- Siul Andersson, Hans Landh heeter Kallfjäll, fiskiewattn Kall träsk på Näriges sijdan, Wiris träsk har och sitt Vtlöp Wäster Vth, (...).

= Området mellom Kaldvatnet og Virvatnet i Rana.

---

---

---

---

---

---

---

---



### Johan Graan, forts.:

- Wapsten
- Jacob Larsson, Hans Landh heeter Oxefiäll, fiskiwattn Rautzwattn, Rodewattn.

= Området Okstindan, Røssvatnet og Rauvatnet

---

---

---

---

---

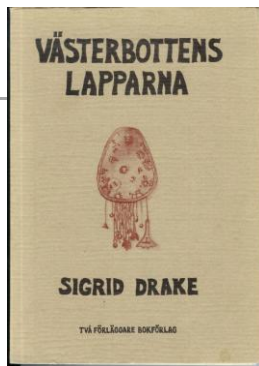
---

---

---



Sigrid Drake's  
avhandling om  
Västerbotten-  
lapparna fra 1918



---

---

---

---

---

---

---

---



### Äldsta tingsprotokollen från 1600-talet

- Her finner man "lappbyarnas traditionella område uppdeladt i ett antal 'land' med traditionella gränser, till vilka de olika familjerna ha nyttjanderätt eller , åtminstone hvad **fiskevatten** i vissa trakter beträffar, **eganderätt.**"

Sigrid Drake, 1979

---

---

---

---

---

---

---

---



### Fra "Finnemantallet" 1686:

- Torkill Olsen oppholdt seg på "børefield" (Børefjell ?). Han levde av "fugell schytterj och **fischefang**" i tillegg til "20 Milke Reins dyr".

---

---

---

---

---

---

---

---

## Samenes rettigheter på Helgeland anno 1862

Høyesterettsdom av 1862 i Vesterfjellet :

- "Allerede det historiske Forhold mellem Lapperne som de oprindelige Beboere af Landet og de indvandrede norske Eiendomsbesiddere tilsiger, at man maa opretholde og beskytte den Brugsret, som hine selv efter Okkupationen fra de Sidstnævntes Side ere vedblevne at udøve over den tidligere herreløse Grund. **Herfor kan ogsaa paaberobes (...)**  
**Hævd paa Brug."**

---

---

---

---

---

---

---

---

## Samenes rettigheter uttrykt i en kommisjon fra 1866

- Samene  
"have en Brugsret i Almindingen, som er **ældre end** Almindingshaverens Eiendomsret og saaledes hviler som en Servitut paa hans Eiendom."

---

---

---

---

---

---

---

---

## Utdrag av 1890 års folkräkning i Tärna församling: 18 fiskarlappar og 28 fjell-lappar

- [Nils Nilsson Njaita f. 1822, fisk.-lapp, Bost-llsl-se:](#)
- [Sjul Nilsson Njaita f. 1817, fisk.-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Daniel Andersson f. 1826, fisk.-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Fredrik Olaus Fredriksson f. 1832, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Johan Sjulsson f. 1837, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Lars Nilsson Numpa f. 1830, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Mikael Sjulsson Njaita f. 1846, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Mårten Gabrielsson f. 1834, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Anders M nsson f. 1850, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Kristofer Andreas Månsson f. 1843, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Anders Sjulsson Dahlbäck f. 1836, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Sjul Svensson f. 1838, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Sjul Gunnarsson f. 1840, fiskar-lapp, Bost llsl se:](#)
- [Brita Kristina Jonsdotter Gorek f. 1846, fiskar-lapp, Bost-llsl-se:](#)

---

---

---

---

---

---

---

---

### Bygselkontrakt av 1903 i Hemnes

- I en bygselkontrakt av 23.juli 1903 mellom Lappelensmann E.Hansen Langfjeldsæter og Lap Nils Pedersen Fjellström angående Spjeltfjelldalen i Hemnes:
- "Forsaavidt ickke nogen kan legitimere sin bedre Ret med Hjemmels dokument for Fiske i Græsvandet gives Byxleren Rett til ogsaa at fiske der inden Lovens Begrændsning."

---

---

---

---

---

---

---

---

### Felleslappeloven av 1883, § 3:

- som gir samene frihet til å oppholde seg der hvor de har vært etter gammel sedvane,
- "samt at betjene sig af Land og Vand saavel til deres egen og deres Rens Underholdning med Jagttagelse af denne Lovs Forskrifter, som til Jagt og *Fiskeri lige med Rigets egne Undersætter*."

---

---

---

---

---

---

---

---

### Lappekommisjonen av 1897:

- skriver at reindriften var en historisk overlevering som "i ikke ringe grad" virket som hemske på utviklingen av bedre berettigede og formålstjenligere samfunnsinteresser. Opphør av samenes bruksadgang ville vært ønskelig "av hensyn til jordbrukets interesser",

---

---

---

---

---

---

---

---

### Men Lappekommissionen af 1897 sier også at:

*"I de landsdele, hvor sådan bruksøvelse råder, har nemlig flyttlappene feredes med sine rensdyr i umindelige tider, således også forinnen de til beitemarker egnede traktater underlagdes den private eiendomsrett."*

---

---

---

---

---

---

---

---

### Reindriftsloven av 1933, § 38:

- .. flyttlappene er berettiget til å fiske i statens almenninger og umatrikulerte skoger og høyfjellsstrekninger på lik linje med fastboende, dog med den forskjell at samene ikke må løse fiskekort.
- Altså: **fiske i private vatn er forbudt.**

---

---

---

---

---

---

---

---

### Sofie Kappfjell om fiske for salg:

- forteller om fisket i hennes oppvekst på 1930-tallet:
- **"Fisket var det vi levde av den gangen.** Vi som ikkje holdt på med rein, vi satte ut garn og fisket og solgte hvis vi fikk så mye. Vi solgte enten til Samvirkelaget på Brekkvasselv, eller sendte ned til en privat forretning på Fellingfors".

---

---

---

---

---

---

---

---

## Sofie Kappfjell, forts.:

- " Vi fisket i Steinvatnet, Frosktjønna og Dunfjelltjønna, og så drog vi båten mellom der. (...) Når vi hadde dratt opp fisken, måtte vi skynde oss å sløye den og få den av gårde hvis vi skulle selge den, så det var litt av en jobb."



Båt som dras fra Bredåsjön til Rogen 1959

## Marsfjelldommen 1955

- 1943: 3 grunneiere anmelder Jonas Marsfjell for bl.a. ulovlig fiske i tre private sjøer ved Namsvatnet.
- Herredsretten: Marsfjell taper
  - Lagmannsretten: Marsfjell taper
  - Høyesterett: Marsfjell taper

MEN: Høyesterett slår fast at det ikke er tvilsomt at lovgivningen i flere henseender har **"begrenset samenes rett i forhold til den bruk de fra gammel tid har utøvet."**



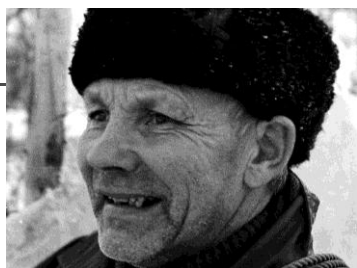
## Utsetting av fisk:

- Åbjøravassdraget

Reineierne fisket småfisk i Åbjøra og Holmvatn, og satte småfisken ut i Klavkruvatn, Kalvvatnan og Ringvatnan, - alle private vatn tilhørende Plattheiendommen.

Nilsine Westerfjell satte ut fisk i Nilsinetjern.

NB: I Åbjøraskjønnnet i 1979 fikk reineierne erstatning for tapt fiske i **private vatn** !



**Anton Lifjell (1915 – 1971)**

Drev en omfattende kamp for samenes fiskerettigheter i bl.a. Ildgruben reinbeitedistrikt på 1960-tallet

## Lifjells brev til Dep. 1967

- Anton Lifjell i brev til Landbruksdepartementet 16/1-1967:
- *"Flyttsamenes jakt-og fiskerett på Helgeland bygger på sedvanerett, bruk i alderstid. Etter min mening er denne rett ukrenkelig, og det finnes ikke en lovparagraf eller regel som kan forby samene å bruke garn som fiskeredskap."*



#### Lifjell fikk ikke medhold i Departementet

Han og hans familie fortsatte likevel med garnfiske. Her sammen med sønnen Sigvard.

---

---

---

---

---

---

---

---

#### Alstahaug herredsrett 1972

- Dom av 27/6-1972:
- Reineier i Susendalen idømt bot for ulovlig garnfiske i Vestre Tiplingan i Hattfjelldal. Reineieren hevdet at samene i meget lang tid hadde drevet fiske i Vestre Tiplingan uten restriksjoner. Anket til Høyesterett, men fikk ikke medhold.

---

---

---

---

---

---

---

---

#### Alstahaug herredsrett 1986

- **Gustav Steinfjell** tiltalt for å ha fisket med 3 garn i Storstvatnet i Leirfjord i august 1984.
- Forelegg: 500 kr i bot / 5 dagers fengsel, samt inndraging av 3 garn
- Gustav Steinfjell hevdet at han hadde lov til å fiske med garn.

**DOM:** Gustav Steinfjell ble frifunnet på grunnlag av "unnskyldelig rettsvillfarelse",

---

---

---

---

---

---

---

---

### Begrunnelse for dommen:

- 2 av 3 dommere la vekt på at:  
"Etter det som er fremkommet av vitneforklaringer i saken driver reineiere på Helgeland ofte fiske i vassdragene i reinbeitedistriktene slik det har vært gjort fra gammelt av og uten hensyn til hvem som er grunneier."  
Altså: De fisket i kraft av gammel skikk og bruk.

---

---

---

---

---

---

---

---

### Dagens reindriftslov i Norge:

I prisippet samme fiskerett for reindriftssamer som i 1933-loven:

- Rett til å drive fiske i statens sjøer og vatn. Ikke betale fiskekort.
- Ikke tillatt å fiske i private sjøer og vatn.

---

---

---

---

---

---

---

---

### ... fordi:

- Samene har drevet fiske minst like lenge som de har drevet tamreindrift,
- Til og med Lappekommissionen av 1897 erkjente at samene har drevet med *rensdyr i umindelige tider, også før deres beitemarker ble underlagt den private eiendomsrett.*

---

---

---

---

---

---

---

---

## Konklusjon:

- I alle fall alle reindriftssamer har rett til å fiske i private og statlig eide vatn og sjøer, basert på alders tids bruk.
- Denne retten ble etablert **før** fiskevatn og sjøer ble privat eiendom på Helgeland.

## Samenes rettigheter uttrykt i en kommisjon fra 1866

Samene "have en Brugsret i Almindingen, som er ældre end Almindingshaverens Eiendomsret og saaledes hviler som en Servitut paa hans Eiendom."

**Slik ble retten til land og vann oppfattet i 1866, og slik bør den også oppfattes i 2011.**



Takk for oppmerksomheten !

# “Det samiska rummet”

fiansieres av:



---

---

---

---

---

---

---

---

## **Fredrikke – Organ for FoU-publikasjoner – Høgskolen i Nesna**

Fredrikke er en skriftserie for mindre omfangsrike rapporter, artikler o.a som produseres blant personalet ved Høgskolen i Nesna. Skriftserien er også åpen for arbeider fra høgskolens øvingslærere og studenter.

Hovedmålet for skriftserien er ekstern publisering av Høgskolen i Nesnas FoU-virksomhet. Høgskolen har ikke redaksjonelt ansvar for det faglige innholdet.

### **Redaksjon**

Hovedbibliotekar

### **Trykk**

Høgskolen i Nesna

### **Omslag**

Grafisk design: Agnieszka B. Jarvoll

Trykk: Offset Nord, Bodø

### **Opplag**

Etter behov

### **Adresse**

Høgskolen i Nesna

8700 NESNA

Tlf.: 75 05 78 00 (sentralbord)

Fax: 75 05 79 00

E-post: [postmottak@hinesna.no](mailto:postmottak@hinesna.no)

## Oversikt utgivelser Fredrikke

Hefter kan bestilles hos Høgskolen i Nesna, 8700 Nesna, telefon 75 05 78 00

Nr.	Tittel/forfatter/utgitt	Pris
<a href="#">2010/1</a>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 27.-28.januar 2010 / Hanne M. Reistad (red.)	145,-
<a href="#">2009/8</a>	IT-studier, tilstrømming og våre studenter : hovedrapport for FoU-prosjektet IT-studiene og utdanningsmarkedet / Geir Borkvik, Laila J. Matberg	110,-
<a href="#">2009/7</a>	Læringsstøttende bruk av Moodle / Elsa Løfsnæs og Beata Godejord (red.)	80,-
<a href="#">2009/6</a>	Friluftsliv blant barn og unge på Helgeland : en kvantitativ undersøkelse ; rapport 1	110,-
<a href="#">2009/5</a>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet (5. utg.) / Patrick Murphy, Morten Mediå (rev.)	65,-
<a href="#">2009/4</a>	International view on: Teacher Education, Educational Technology, Motivation//Divergent Thinking//Readiness, Special Educational needs / Anna Watola & Harald Nilsen (red.)	140,-
<a href="#">2009/3</a>	Utvikling av en praksisrettet lærerutdanning / Per Karl Amundsen	60,-
<a href="#">2009/2</a>	Å være nyutdannet lærer, behovet for veiledning og organisering av veiledning i skolen / Per Karl Amundsen	45,-
<a href="#">2009/1</a>	Morsmåls lærere for minoritetsspråklige elever har ordet / Øyvind Jenssen (red.)	150,-
<a href="#">2008/9</a>	Medienes makt og rolle : hva kan vi lære av miljødebatten i Norge? : foredrag ved forskningsdagene 26. september 2008 / Erik Bratland	40,-
<a href="#">2008/8</a>	Sosialt utviklende og lærende prosesser i små og større læringsmiljøer / Jan Birger Johansen	70,-
<a href="#">2008/7</a>	Evaluering av Lesefokus – leseopplæring ved Selfors barneskole / Anne-Lise Wie	115,-
<a href="#">2008/6</a>	Grotting i skolen : tre grotter i "Ørnflåget" i Nesna – ferdsele, muligheter og faglig tilnærming / Pål Vinje	55,-
<a href="#">2008/5</a>	Den mangelfulle konstruktivismen i studiet av miljøbevegelsen/ Erik Bratland	40,-
<a href="#">2008/4</a>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet (4. utg.) / Patrick Murphy, Morten Mediå (rev.)	65,-
<a href="#">2008/3</a>	The Teacher for the Knowledge Society : With contributors from Argentina, Norway, Poland and USA / Nilsen, Harald & Elzbieta Perzycka (red.)	145,-
<a href="#">2008/2</a>	Evaluering av arbeidet mot mobbing i fådeltskolen : muligheter og hindringer i forbindelse med implementeringen av et nasjonalt program mot mobbing i fådelte skoler (kortversjon) / Oddbjørn Knutsen	60,-
<a href="#">2008/1</a>	Sammen om formidling : Høgskolen i Bodø og Høgskolen i Nesna fellesarrangementer under Forskningsdagene 2007, Mo i Rana / Ander-Trøndsald, Kerstin m.fl (red.)	75,-
<a href="#">2007/14</a>	ICT in educational context : exchanging knowledge between Czech, Norway and Poland / Siemieniecka-Gogolin, Dorota og Harald Nilsen	85,-
<a href="#">2007/13</a>	Kids and Internett/Barn og internett : A Polish-Norwegian look at the digital world of kids/et polsk-norsk blikk på barn og unges digitale hverdag / Beata Godejord og Per Arne Godejord (red.)	175,-
<a href="#">2007/12</a>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 25.-26.januar 2007 / Marius Meisfjord Jøseveld (red.)	75,-
<a href="#">2007/11</a>	Når språk møter språk : om forholdet mellom morsmål og målspråk / Øyvind Jenssen	120,-
<a href="#">2007/10</a>	Samspill med fokus på barneperspektivet : studentoppgaver fra studiet Småbarnspedagogikk 2006-2007 / Bjørg Andås Ohnstad (red.)	125,-
<a href="#">2007/9</a>	Matematikk på ungdomstrinnet : med IKT og Cabri som verktøy / Harald Nilsen og Henning Bueie	45,-
<a href="#">2007/8</a>	Hva viser småbarnsforskningen om barns sosiale utvikling i tidlige leveår? : en kritisk gjennomgang av psykoanalytiske, læringspsykologiske og tilknytningsteoretiske forklaringer / Oddbjørn Knutsen	55,-
<a href="#">2007/7</a>	Lese og skrive og regne er gøy... : arbeid med begynneropplæring i lærerutdanningene ved Høgskolen i Nesna 2003-2007 / Anne-Lise Wie (red.)	160,-
<a href="#">2007/6</a>	Dannelsesperspektivet i lese- og skriveopplæringen og ansvarsfordeling som grunnlag for videre utviklingsperspektiver / Elsa Løfsnæs	220,-
<a href="#">2007/5</a>	Language learning - additional learning - learning environment - teachers's role : classroom studies in Czech Republic and Poland / Harald Nilsen	70,-

<u>2007/4</u>	På den åttende dag : en reise i en lærers erfaringer / Harald Nilsen	35,-
<u>2007/3</u>	The School Reform – 2006: Knowledge Promotion : a critical view Den norske skolereformen – 2006: Kunnskapsløftet : et kritisk blikk / Harald Nilsen	30,-
<u>2007/2</u>	Holocaust : rapport fra et dramaforløp med utgangspunkt i Joshua Sobols' skuespill "Ghetto" / Tor Helge Allern	200,-
<u>2007/1</u>	Curriculumtenkning innen TIMSS : metodeutvikling	120,-
<u>2006/11</u>	Forskjellighet og likeverdighet : en dekonstruktiv lesning av kunnskap og utdanning i den fådelte skolen / Anita Berg-Olsen	50,-
<u>2006/10</u>	Små skoler i små samfunn : å studere utdanning og læring i kontekst / Anita Berg-Olsen	50,-
<u>2006/9</u>	Bruk av Moodle som læringssystem og et sosialt samspill mellom studenter / Tom Erik Nordfonn Holteng og Laila Matberg	40,-
<u>2006/8</u>	Veiledning av nyutdannede lærere på Helgeland : nyutdannede lærere – halvfabrikata eller ferdigvare? / Knut Knutsen	100,-
<u>2006/7</u>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 26.-27.januar 2006 / Knut Berntsen (red.)	60,-
<u>2006/6</u>	Psykologisk subdeprivasjon hos barn i tidlige leveår og konsekvenser for den semantiske og fonologiske språkutviklingen / Oddbjørn Knutsen	50,-
<u>2006/5</u>	Phonetics : A Practical Course (cd-rom) / Patrick Murphy	100,-
<u>2006/4</u>	Barn og unges digitale hverdag : lærere og lærerstudenter diskuterer overgrepssproblematikk i digitale medier / Per Arne Godejord (red.)	250,-
<u>2006/3</u>	News og BitTorrent som verktøy for formidling av overgrepssmateriale : studentrapporter fra Prosjekt Gå inn i din tid, 1.år bachelor informatikk, HiNe / Per Arne Godejord (red.)	40,-
<u>2006/2</u>	Learning Management System og foreleserens opplevelse av jobbytelse / Laila Johansen Matberg og Tom Erik Nordfonn Holteng	50,-
<u>2006/1</u>	Samspillets betydning for den semantiske og fonologiske språkutviklingen i tidlige leveår / Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2005/11</u>	IKT-basert norskundervisning i utlandet / Ove Bergersen (red.)	85,-
<u>2005/10</u>	Drama Nettverk : rapport fra samling på Nesna 20. – 23. oktober 2004 / Anne Meek m.fl. (red.)	95,-
<u>2005/9</u>	Slik vi ser det : hva synes studenter om sin egen IKT-kompetanse etter avsluttet allmennlærerutdanning? / Laila J. Matberg og Per Arne Godejord (red.)	35,-
<u>2005/8</u>	Praksis kvaliteten i allmennlærerutdanningen : en studie av adopsjonspraksis ved Høgskolen i Nesna / Kåre Johnsen	90,-
<u>2005/7</u>	Argumenter for og erfaringer med fysisk aktivitet i skolen hver dag : en analyse av et utvalg relevant litteratur og prosjekter i og utenfor Nordland / Vidar Hammer Brattli og Kolbjørn Hansen	55,-
<u>2005/6</u>	Praksisorientert lærerutdanning : presentasjon og evaluering av Dalu 2003 (rapport 1 og 2) / Hallstein Hegerholm	145,-
<u>2005/5</u>	Kjønnsrelatert mobbing i skolen : utfordringer for lærerprofesjonen / Arna Meisfjord	30,-
<u>2005/4</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet (2.utg) / Patrick Murphy	45,-
<u>2005/3</u>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 27.-28.januar 2005 / Knut Berntsen (red.)	60,-
<u>2005/2</u>	Norsk som minoritetsspråk – i historisk- og læringsperspektiv / Harald Nilsen (red.)	75,-
<u>2005/1</u>	Mobbing i skolen : årsaker, forekomst og tiltak / Oddbjørn Knutsen	55,-
<u>2004/13</u>	IKT skaper både variasjon og læring / Per Arne Godejord	30,-
<u>2004/12</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet / Patrick Murphy	45,-



<u>2004/11</u>	<a href="http://www.fruktkurven.no">www.fruktkurven.no</a> : systemering og utvekkling av ett webbasert abbonemang system / Peter Östbergh	90,-
<u>2004/10</u>	Utvikling av studentenes reflekterte og praksisrelaterte læring / Elsa Løfsnæs	90,-
<u>2004/9</u>	Utværdering av IT och lärkulturer : ett samarbetsprojekt mellan Umeå Universitet och Högskolen i Nesna / Peter Östbergh, Laila Johansen og Peter Bergström	85,-
<u>2004/8</u>	Med sparsomme midler og uklare odds : oppfølgingstilbud for nyutdanna lærere / Harald Nilsen og Knut Knutsen	100,-
<u>2004/7</u>	Prosessen bak det å ta i bruk mappe som pedagogikk og vurderingsform / Tom Erik N. Holteng og Hallstein Hegerholm	60,-
<u>2004/6</u>	Utdanning og forskning innenfor samiske miljø på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 22. – 23.januar 2004 / Knut Berntsen (red.)	70,-
<u>2004/5</u>	Behov for kompetanseheving innenfor reiselivsnæringa på Helgeland / Knut Berntsen og Ole Johan Ulriksen	35,-
<u>2004/4</u>	Evaluering av databasert undervisning av 3Bi ved Sandnessjøen videregående skole / Johannes Tveita	20,-
<u>2004/3</u>	Skolens verdigrunnlag i et rawlsiansk perspektiv / Ole Henrik Borchgrevink Hansen	25,-
<u>2004/2</u>	Multiplikasjon i småskole og på mellomtrinnet / Bente Solbakken (red.)	45,-
<u>2004/1</u>	Humanistisk eklektisme i spesialpedagogisk rådgivning / Oddbjørn Knutsen	45,-
<u>2003/9</u>	RedBull NonStop 2002 : utvekkling av et web-basert resultatrapporteringssystem för en 24 timmars mountainbike tävling / Peter Östbergh	50,-
<u>2003/8</u>	"Kan du tenke deg å jobbe for Högskolen i Bodø" : om Högskolen i Nesnas etablering av informatikkutdanning i Mo i Rana / Geir Borkvik	25,-
<u>2003/7</u>	Lærerutdannere i praksisfeltet : hospitering i barnehage og grunnskole / Oddbjørn Knutsen (red.)	55,-
<u>2003/6</u>	Teori og praksis i lærerutdanning / Hallstein Hegerholm	50,-
<u>2003/5</u>	Nye perspektiver på undervisning og læring : nødvendige forskende aksjoner med mål om bidrag av utvidet innhold i lærerutdanningen / Jan Birger Johansen	30,-
<u>2003/4</u>	"Se tennene!" : barnetegning – en skatt og et slags spor / Nina Scott Frisch	35,-
<u>2003/3</u>	Responsgrupper : en studie av elevrespons og gruppekultur - norsk i 10.klasse våren 2003 Korgen sentralskole / Harald Nilsen	80,-
<u>2003/2</u>	Informasjonskompetanse i dokumentasjonsvitenskapelig perspektiv / Ingvill Dahl	40,-
<u>2003/1</u>	"Det handler om å lykkes i å omgås andre" : evalueringsrapport fra et utviklingsprosjekt om atferdsvansker, pedagogisk ledelse og sosial kompetanse i barnehager og skoler i Rana, Hemnes og Nesna kommuner i perioden 1999-2002 / Per Amundsen	80,-
<u>2002/1</u>	Augustins rolle i Albert Camus' Pesten / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/6</u>	Etniske minoritetsrettigheter og det liberale nøytralitetsidealet / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/4</u>	Evaluering av prosjekt "Skolen som grendesentrum" / Anita Berg-Olsen og Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2001/3</u>	Fra Akropolis til Epidaurus / Tor-Helge Allern	40,-
<u>2001/2</u>	Hvordan organisere læreprosessen i høyere utdanning? / Erik Bratland	45,-
<u>2001/1</u>	Mjøs-utvalget og Högskolen i Nesna : perspektiver og strategiske veivalg / Erik Bratland	30,-
<u>2000/11</u>	Implementering av LU98 / Knut Knutsen	120,-
<u>2000/9</u>	Moralsk ansvar, usikkerhet og fremtidige generasjoner / Kristian Skagen Ekeli	40,-
<u>2000/8</u>	Er dagens utdanningsforskning basert på behavioristisk tenkning? : drøfting av TIMSS' læreplanmodell fra et matematikdidaktisk synspunkt / Eli Haug	90,-
<u>2000/7</u>	Sosiale bevegelser og modernisering : den kommunikative utfordring / Erik Bratland	50,-
<u>2000/6</u>	Fädeltsskolen - "Mål og Mé" / Erling Gården og Gude Mathisen	60,-

<u>2000/4</u>	Bidrar media til en ironisk pseudo-offentlighet eller til en revitalisering av offentligheten? / Erik Bratland	40,-
<u>2000/3</u>	FoU-virksomheten ved Høgskolen i Nesna : årsmelding 1998 / Hanne Davidsen, Tor Dybo og Tom Klepaker	35,-
<u>2000/2</u>	Maleren Hans Johan Fredrik Berg / Ann Falahat og Svein Laumann	150,-
<u>2000/1</u>	TIMSS-undersøkelsen i et likestillingsperspektiv : refleksjoner rundt dagens utdanningssektor og visjoner om fremtiden / Eli Haug.	30,-
<u>1999/2</u>	Kjønn og interesse for IT i videregående skole / Geir Borkvik og Bjørn Holstad	20,-
<u>1999/1</u>	Fortellingens mange muligheter : fortellingsdidaktikk med analyseeksempel / Inga Marie Haddal Holten og Helge Ridderstrøm	70,-